

بررسی میزان تحقق هدف گذاری های انجام شده در برنامه درسی ملی با محتوای کتاب زبان انگلیسی جدید پایه اول دوره متوسطه اول

■ سید بهنام علوی مقدم*
■ رضا خیرآبادی**

چکیده:

بعد از حدود بیش از دو دهه و در چارچوب تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت کشورمان، کتاب های زبان انگلیسی مدارس بازتألیف گردیده و از مهرماه ۱۳۹۲، کتاب زبان انگلیسی پایه اول متوسطه اول وارد چرخه آموزشی شد. سند برنامه درسی ملی به عنوان نقشه راه و سند کلان برنامه ریزی آموزشی کشور از اهمیت بسیاری در تألیف کتب درسی جدید برخوردار است و حوزه دهم از حوزه های یازده گانه یادگیری مندرج در سند، به آموزش زبان های خارجی اختصاص یافته است. هدف اصلی از انجام این پژوهش، بررسی میزان تحقق هدف گذاری های انجام شده در برنامه درسی ملی و کتاب درسی زبان انگلیسی پایه اول متوسطه اول است. روش انجام پژوهش به صورت تحلیل محتوا بوده و طی آن متن کتاب دانش آموز از مجموعه بسته آموزشی مربوط به پایه مذکور در چارچوب هدف گذاری های انجام شده در سند برنامه درسی ملی به ویژه حوزه یادگیری تخصصی مربوط به آن بررسی گردیده است. نتایج پژوهش حاضر نشان دهنده آن است که کتاب درسی جدید به میزان مناسبی محقق کننده اهداف مورد نظر سند برنامه درسی ملی به ویژه در حوزه رویکرد و انتخاب مضامین و محتواهای آموزشی بوده است. البته بی شک تحقق کامل اهداف مدنظر سند به میزان بالایی مستلزم مساعدت و همکاری دبیرانی است که در عمل بسته آموزشی جدید را تدریس می نمایند.

کتاب زبان انگلیسی جدید، تحلیل محتوا، سند برنامه درسی ملی، هدف گذاری های کلان

کلید واژه ها:

□ تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۲/۱۲ □ تاریخ شروع بررسی: ۹۲/۸/۱۲ □ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۱۲/۲۸

* عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. behnam_9002@yahoo.com
** استادیار زبان شناسی، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. rkheirabadi@gmail.com

مقدمه

سند برنامه‌دستی ملی جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان بخشی از تحول بنیادین در نظام آموزشی کشور پس از حدود پنج سال بحث و بررسی کارشناسان و صاحب‌نظران آموزشی در سال ۱۳۹۱ به تصویب نهایی رسید و در اسفند ماه همان سال از طرف ریاست جمهوری ابلاغ گردید. بدین ترتیب جمهوری اسلامی ایران هم به جرگه کشورهای پیوسته که دارای برنامه‌دستی ملی هستند. یکی از مهم‌ترین مزایای اعلام شده برای این سند، برنامه‌محور نمودن فرایند و نظام تعلیم و تربیت کشور از یک سو و پرهیز از سلیقه‌سالاری و فردمحوری در تصمیم‌سازی‌های کلان است. این سند به‌عنوان نقشه راه فعالیت‌های نظام تعلیم و تربیت و برآورده‌کننده انتظارات و هدف‌گذاری‌های انجام شده در اسناد بالادستی کلان‌تری از جمله سند تحول بنیادین، نقشه جامع علمی کشور و سند چشم‌انداز ایران در افق سال ۱۴۰۴، دارای یازده حوزه یادگیری است و حوزه دهم آن به آموزش زبان‌های خارجی اختصاص دارد.

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی میزان تحقق اهداف ذکر شده در سند برنامه‌دستی ملی (به‌ویژه در حوزه یادگیری زبان‌های خارجی) در محتوای کتاب زبان انگلیسی پایه اول دوره متوسطه اول است که از مهرماه سال تحصیلی ۹۳-۹۲ در نظام آموزشی کشور، تدریس داده می‌شود. این کتاب که پس از حدود ربع قرن، بازتألیف گردیده است با تغییر کامل در رویکرد آموزشی، نقطه عطفی در آموزش زبان‌های خارجی کشورمان محسوب می‌گردد و از این رو بررسی و تحلیل محتوای آن به‌ویژه در چارچوب اهداف سند برنامه‌دستی ملی حائز اهمیت است.

روش انجام پژوهش به شیوه تحلیل محتوا بوده و متن کتاب دانش‌آموز درس زبان انگلیسی جدید، به‌عنوان منبع داده‌های پژوهش حاضر قرار گرفت.

پیشینه پژوهش

آموزش رسمی زبان انگلیسی در مدارس ایران به سال تحصیلی ۱۳۱۸-۱۳۱۷ باز می‌گردد. در آن سال و با حمایت وزارت فرهنگ آن زمان مجموعه شش جلدی کتاب‌های زبان انگلیسی برای تدریس در دوره شش‌ساله دبیرستان توسط گروهی از مؤلفان ایرانی و غیرایرانی تدوین و منتشر گردید. فروزنده (۲۰۱۱) در مورد اولین کتاب‌های زبان انگلیسی کشورمان می‌نویسد: «این مجموعه از روش آموزش مستقیم^۱ و آموزش خواندن محور^۲ با تنوع وسیعی از موضوعات در هر کتاب تبعیت می‌کرد. این شش کتاب از طراحی و فرایند تدریس یکسانی در هر درس برخوردار نبودند؛ به‌گونه‌ای که یک درس ممکن بود به معرفی قطعه‌ای ادبی در یک صفحه و بدون تمرین‌های مربوط به آن بپردازد و درس دیگر فقط به دستور زبان، خواه مرتبط یا نامرتب با درس‌های پسین و پیشین اختصاص یابد». این مجموعه از کتاب‌ها حدود ربع قرن و تا سال ۱۳۴۳ که با مجموعه موسوم به کتاب‌های سطح‌بندی شده^۳ جایگزین شدند مورد

استفاده قرار گرفتند. در مجموعه جدید، مؤلفان کوشیده بودند از روش‌های تدریس سنتی مانند روش مستقیم به جریان غالب آن دوران به‌ویژه روش دیداری-شنیداری^۱ و آموزش موقعیت محور^۲ تغییر جهت داده و تحولات آموزش زبان در آن دوران را در محتوای کتاب‌های تألیف شده لحاظ کنند. این کتاب‌ها نیز تا پس از پیروزی انقلاب اسلامی در مدارس تدریس می‌شد تا اینکه از سال ۱۳۶۱ با مجموعه دیگری از کتاب‌ها جایگزین گردید.

آموزش زبان انگلیسی پس از انقلاب اسلامی تحت تأثیر تحول در سازمان سیاسی کشور تغییرات شکلی و محتوایی فراوانی یافت. قبلاً تدریس زبان انگلیسی از سال نخست دوره راهنمایی تحصیلی آغاز می‌شد. اما در دهه شصت این درس از محتوای آموزشی سال اول راهنمایی حذف و شروع آن به سال دوم موقوف شد؛ تا اینکه در بازنگری مجدد، آموزش این درس، در دهه هشتاد، دوباره از سال اول راهنمایی آغاز گردید. برای آشنایی بیشتر با تاریخچه، سیر تحول و محتوای کتاب‌های زبان انگلیسی نظام آموزش رسمی ایران فروزنده (۲۰۱۱) را ببینید.

در زمینه نقد برنامه درسی ملی و ارتباط آن با اسناد کلان فرهنگی کشور پژوهش‌های چندی به انجام رسیده است. حسنی (۱۳۸۹) به بررسی شیوه هدف‌گذاری در ویراست سوم سند برنامه درسی ملی پرداخته است. وی نخست الگوی هدف‌گذاری را در سه سطح مفهومی، گزاره‌ای و سیستمی توصیف نموده و سپس با در نظر گرفتن چهار ملاک سازگاری درونی، سازگاری بیرونی، ارتباط طولی و ارتباط عرضی به نقد شیوه هدف‌گذاری در نگاشت سوم سند می‌پردازد و این‌گونه نتیجه‌گیری می‌کند که علی‌رغم نوآوری‌های انجام‌شده در آن نگاشت از سند، در بخش هدف‌گذاری نواقصی در زمینه روابط طولی و عرضی و مواردی نیز از ناسازگاری‌های درونی و بیرونی به چشم می‌خورد.

مهرمحمدی (۱۳۸۹) نیز به نقد نگاشت سوم برنامه درسی ملی می‌پردازد و پس از تأکید بر نقش مهمی که سند برنامه درسی ملی در آینده آموزشی کشور ایفا می‌کند به بررسی و نقد دو محور اساسی تمرکززدایی (یا آزادسازی) و تلفیق (یا درهم تنیدگی) در برنامه درسی می‌پردازد و این‌گونه نتیجه‌گیری می‌کند که نگاشت سوم سند در زمینه توجه به این دو محور از ضعف و نابسندگی رنج می‌برد.

عنانی سراب (۱۳۸۹) به‌طور ویژه به راهنمای برنامه درسی دوره متوسطه زبان‌های خارجی پرداخته و چالش‌ها و فرصت‌های نگارش آن را بر مبنای برنامه درسی ملی بررسی نموده است. این مقاله به‌ویژه از آن جهت که فرایند تولید یک راهنمای برنامه درسی در چارچوب تعیین‌شده، مبتنی بر اصول ارتباطی به‌عنوان رویکرد غالب در تدریس زبان انگلیسی در سال‌های اخیر را در عمل توصیف می‌کند، دارای نکات قابل توجهی است.

کیانی، میرحسینی و نویدی‌نیا (۲۰۱۱) به بررسی و نقد سیاست‌گذاری زبانی کلان کشور در برنامه درسی می‌پردازند و سیاست‌گذاری زبانی را در ارتباط تنگاتنگ با سیاست‌گذاری‌های کلان آموزشی، اجتماعی و سیاسی ارزیابی می‌کنند. نویسندگان پس از بررسی مفهوم سیاست‌گذاری زبانی، به بررسی

تطبیقی آموزش زبان در برنامه‌دستی ملی و اسناد کلان فرهنگی مانند نقشه جامع علمی کشور و سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور می‌پردازند.

کیانی، نویدی‌نیا و مومنیان (۱۳۹۰) نیز از سه منظر بررسی بخش زبان‌های خارجی از دیدگاه مبانی نظری و روش‌شناختی و هماهنگی و شفافیت محتوای درونی، نقد و بررسی محتوایی بر اساس مبانی بنیادین سیاست‌گذاری موجود در ادبیات مربوطه و نقد بخش مربوطه بر اساس اسناد کلان کشور به نقد و بررسی نگاهت سوم برنامه‌دستی ملی در بخش آموزش زبان‌های خارجی می‌پردازند. نویسندگان مقاله مذکور این‌گونه نتیجه‌گیری می‌کنند که برنامه‌دستی موجود دارای نقاط ضعفی همچون عدم هماهنگی و ارتباط اهداف و ابهام و عدم شفافیت بعضی مطالب مطرح‌شده می‌باشد. نتایج بررسی ایشان نشان داد که بخش زبان‌های خارجی برنامه‌دستی ملی (نگاشت سوم) نمی‌تواند زمینه را برای رسیدن به اهداف مطرح‌شده در اسناد بالادستی فراهم کند.

همچنین پژوهش‌های فراوانی در زمینه نقاط ضعف و قوت کتاب‌های قبلی زبان انگلیسی کشورمان انجام شده که فصل مشترک بسیاری از آن‌ها تأکید بر قدیمی بودن محتوا و رویکرد آموزشی سنتی این کتاب‌هاست. کتاب جدید درس زبان انگلیسی کوشیده است به این نقدها واکنش نشان دهد و آن‌ها را مرتفع سازد. بدیهی است که این مجموعه جدید می‌بایست با محتوای برنامه‌دستی ملی سازگاری و هماهنگی داشته و زمینه‌ساز تحقق اهداف بیان‌شده در آن سند باشد. بررسی میزان تحقق این اهداف موضوع و هدف اصلی این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

■ روش جمع‌آوری داده‌ها و انجام پژوهش

روش انجام پژوهش حاضر به شیوه تحلیل متن و محتوا بوده و طی آن در ابتدا، محتوای برنامه‌دستی ملی در سه محور قلمرو حوزه، ضرورت و کارکرد حوزه و جهت‌گیری‌های کلی در سازماندهی محتوا و آموزش حوزه، استخراج گردید و سپس میزان تحقق و مصادیق تحقق یا عدم تحقق این محورها در کتاب مورد نظر ارائه گردید. شایان ذکر است که برخی از مفاهیم ارائه شده در سند نیازمند تعریف و تحدید از جانب تنظیم‌کنندگان سند می‌باشد و در مواردی قضاوت قطعی در مورد مفاد سند در این حوزه یادگیری دشوار می‌نماید؛ به‌عنوان مثال در جمله‌ای مانند: «... در دوره دوم متوسطه، دانش‌آموزان باید بتوانند متن‌هایی در حد متوسط را بخوانند...» ارائه تعریف دقیقی از خواندن متن‌هایی در حد متوسط ارائه نشده و برداشت‌های مختلفی از مفهوم «متوسط» می‌توان ارائه نمود؛ اما از همین جمله می‌توان این‌گونه استنباط کرد که کتاب زبان می‌بایست از همان ابتدا به مهارت خواندن و درک مطلب دانش‌آموزان توجه نماید و این مهارت را در ایشان تقویت کند. نسخه مورد استناد در این پژوهش، سند نهایی برنامه‌دستی ملی (ابلاغ شده در اسفند ۱۳۹۱) و کتاب دانش‌آموز پایه اول متوسطه اول تألیف شده توسط گروه مؤلفان دفتر تألیف کتاب‌های درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی است.

چارچوب نظری پژوهش

همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد مبنای نظری پژوهش حاضر، نسخه‌نهایی سند برنامه‌دستی ملی است که حوزه دهم از یازده حوزه یادگیری آن به آموزش زبان‌های خارجی اختصاص دارد. در ابتدای بخش مذکور، آموزش زبان‌های خارجی فراهم‌کننده بستری مناسبی برای درک و دریافت، تعاملات فرهنگی و انتقال دستاوردهای دانش بشری در قالب‌های متنوع زبانی به صورت شفاهی، دیداری و نوشتاری، برای مقاصد و مخاطبان گوناگون در چارچوب نظام معیار اسلامی توصیف شده است.

ضرورت و کارکرد حوزه آموزش زبان‌های خارجی در سند مذکور این‌گونه بیان گردیده است: «از آن‌جا که مراودات اجتماعی تحت‌تأثیر تعاملات جوامع بشری و رشد فناوری توسعه پیدا کرده و این دامنه هر روز افزایش پیدا می‌کند، برای برقراری ارتباط سازنده و آگاهانه ضروری است دانش‌آموزان علاوه بر زبان مادری که به آنان امکان تعامل در سطح روابط میان‌فردی (خانوادگی، محلی و ملی) را می‌دهد، توانایی برقراری ارتباط با سایر جوامع و دستاوردهای بشری را در سطح منطقه‌ای و جهانی دارا باشند. آموزش زبان خارجی علاوه بر کارکرد ارتباط میان‌فردی و بین‌فرهنگی، در توسعه اقتصادی مانند صنعت گردشگری، تجارت، فناوری، توسعه علم، و هوشیاری اجتماعی سیاسی مؤثر است.

قلمرو حوزه مذکور نیز به این شکل تبیین گردیده است: «آموزش زبان بر توانایی ارتباطی و حل مسئله تأکید دارد؛ به گونه‌ای که فرد پس از آموزش قادر به ایجاد ارتباط با استفاده از تمامی مهارت‌های چهارگانه زبانی (گوش کردن، سخن گفتن، خواندن، و نوشتن) برای دریافت و انتقال معنا گردد. برنامه‌دستی آموزش زبان باید دانش‌آموزان را با پیکره زبانی، واژگان و ساخت‌های مورد نیاز برای برقراری ارتباط مؤثر و سازنده در سطح جهانی آشنا سازد. آموزش زبان‌های خارجی از ابتدای دوره متوسطه اول آغاز می‌شود و هدف آن آموزش چهار مهارت زبانی و آشناسازی دانش‌آموزان با مهارت‌های ارتباطی در چارچوب جهت‌گیری‌های کلی مورد نظر خواهد بود. در دوره متوسطه دوم، دانش‌آموزان باید بتوانند متن‌هایی در حد متوسط را بخوانند و مفاهیم آن‌ها را دریابند. در ضمن، توانایی نوشتن، در حد یک مقاله کوتاه، به زبان خارجی نیز در آن‌ها تقویت شود و از توانایی‌های لازم برای استفاده از منابع، در حد متوسط، و برقراری ارتباط به یکی از زبان‌های خارجی داشته باشند توجه! (اشکال نگارشی این بخش مربوط به متن سند است و در نسخه‌نهایی نیز به همین شکل ذکر گردیده است). آموزش به یکی از زبان‌های انگلیسی، فرانسوی، آلمانی و یا سایر زبان‌هایی که شورای عالی آموزش و پرورش تصویب کند ارائه خواهد شد.»

جهت‌گیری‌های کلی در سازماندهی محتوا و آموزش این حوزه، که می‌بایست مبنای اساس کار مؤلفان کتاب جدید را تشکیل داده باشد، نیز به شکل زیر بیان گردیده است: «آموزش زبان‌های خارجی باید از دایره تنگ نظریه‌ها، رویکردها و روش‌های تدوین‌شده در جهان فراتر رود و به‌عنوان بستری برای تقویت فرهنگ ملی و باورها و ارزش‌های خودی در نظر گرفته شود. رویکرد آموزش زبان‌های خارجی، رویکرد ارتباطی فعال و خودباورانه است. در سطوح آغازین آموزش، محتوای آموزشی پیرامون

موضوعات بومی و نیازهای یادگیرنده چون بهداشت و سلامت، زندگی روزمره، محیط اطراف و ارزش‌ها و فرهنگ جامعه در قالب‌های جذاب، انتخاب و سازمان‌دهی می‌شود و در سطوح بالاتر انتخاب و سازمان‌دهی محتوای این حوزه به سمت کارکردهای فرهنگی، علمی، اقتصادی، سیاسی و... متناسب با متون آموزشی سایر حوزه‌های یادگیری و در جهت تعمیق آن‌ها خواهد بود. در پایان دوره متوسطه دوم، دانش‌آموزان باید توانایی خواندن و درک متون ساده تخصصی و نوشتن مقاله را کسب کنند. در دوره متوسطه دوم گسترش دامنه‌ها و واژگان رشته‌های تخصصی به درک بهتر متون و برقراری ارتباط علمی کمک می‌کند» (سند برنامه‌دستی ملی، نگاشت نهایی، اسفند ۱۳۹۱، صص. ۳۷-۳۸)

بر اساس آنچه در بالا از سند برنامه‌دستی ذکر شد اهداف، قلمرو و جهت‌گیری‌های این حوزه را می‌توان در شش شاخص به شکل زیر تلخیص کرد و میزان انطباق کتاب تازه تألیف با برنامه‌دستی ملی را بر مبنای این فهرست سنجه نمود:

۱. توانایی برقراری ارتباط با سایر جوامع
 ۲. خروج از دایره تنگ نظریه‌ها و تقویت فرهنگ ملی و باورها و ارزش‌های خودی
 ۳. تأکید بر توانایی ارتباطی و حل مسئله با تکیه بر هر چهار مهارت شنیدن، خواندن، گوش دادن و نوشتن
 ۴. تأکید بر مهارت‌های عمومی در دوره متوسطه اول و گسترش این توانایی‌ها در دوره متوسطه دوم به گونه‌ای که توانایی خواندن متن‌های متوسط و نوشتن مقاله‌ای در همین حد در دانش‌آموزان ایجاد گردد و بتوانند از منابع تخصصی رشته خود به زبان اصلی بهره ببرند
 ۵. توجه به رویکرد «ارتباطی فعال خودباورانه»
 ۶. سازمان‌دهی محتوا در سطوح آغازین آموزش، پیرامون موضوعات بومی و نیازهای یادگیرنده چون بهداشت و سلامت، زندگی روزمره، محیط اطراف و ارزش‌ها و فرهنگ جامعه و توجه به عنصر جذابیت
- این شش شاخص، کلیدواژه‌های سند برنامه‌دستی ملی در حوزه آموزش زبان‌های خارجی است که انتظار می‌رود در کتاب تازه تألیف هم نمود یافته و رعایت شده باشند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های پژوهش حاضر را محتوای کتاب زبان انگلیسی جدید پایه اول دوره متوسطه اول تشکیل می‌دهد که شامل هشت درس است به علاوه چهار درس مروری و نیز فرهنگ واژگان تصویری که در انتهای کتاب قرار گرفته است.

در ادامه کلیت محتوایی کتاب نامبرده بر اساس شش شاخصی که در بخش بالا به عنوان شاخص‌های انطباق کتاب با سند برنامه‌دستی ملی ذکر شده‌اند می‌سنجیم:

۱. توانایی برقراری ارتباط با سایر جوامع

رویکرد کتاب‌های پیشین، که گفتیم به مدت حدود ربع قرن در نظام آموزشی کشور مورد استفاده قرار گرفته بودند، تلفیقی از روش‌های سنتی مانند دستور-ترجمه و روش خواندن بود؛ در دهه‌های اخیر این رویکردها در سراسر جهان با هم‌تاهای ارتباطی خود جایگزین گردیده‌اند. کتاب زبان جدید که «چشم‌انداز ۱»^۶ نام گرفته است همان‌گونه که در مقدمه کتاب ذکر شده بر مبنای رویکرد ارتباطی تألیف گردیده است. ساختمان کلی کتاب و نظام طراحی تک تک دروس از این سازواری با اصول اصلی رویکرد ارتباطی^۷ استفاده نموده است؛ به گونه‌ای که هر درس بر مبنای یک موضوع^۸ و دو نقش ارتباطی شکل گرفته است. این موضوعات، شامل ۸ درس، عبارتند از:

جدول ۱. موضوعات و نقش‌های تدریس‌شده در کتاب انگلیسی ۱

شماره	شماره درس	موضوع	نقش‌ها
۱	درس یک	اسم من	معرفی کردن خود، احوال‌پرسی کردن
۲	درس دو	همکلاسی‌های من	پرسیدن اسم کسی، معرفی کردن دیگری
۳	درس سه	سن من	صحبت کردن درباره سن، صحبت راجع به تاریخ
۴	درس چهار	خانواده من	صحبت کردن درباره خانواده
۵	درس پنج	ظاهر من	صحبت کردن راجع به ویژگی‌های ظاهری افراد
۶	درس شش	خانه من	صحبت راجع به اینکه افراد کجا هستند و چه می‌کنند
۷	درس هفت	نشانی من	صحبت کردن راجع به نشانی، شماره تلفن و پرسیدن زمان
۸	درس هشت	غذاهای مورد علاقه من	صحبت کردن راجع به غذای مورد علاقه، سفارش دادن غذا

همان‌طور که مشاهده می‌شود سازمان‌بندی کتاب در کل با روح رویکرد ارتباطی تناسب دارد و ساختار کتاب بر خلاف کتاب‌های پیشین بر مبنای ساختارهای دستوری (گرامر) و یا ترجمه بنا نهاده نشده و ایجاد ارتباط رویکرد دغدغه اصلی کتاب بوده است.

۲. خروج از دایره تنگ نظریه‌ها و تقویت فرهنگ ملی و باورها و ارزش‌های خودی

کتاب حاضر اگرچه در قالب رویکرد آموزش ارتباطی نگاشته شده است، اما در بسیاری از حوزه‌های قالبی و محتوایی، بومی‌سازی شده و نوآوری‌های روش‌شناختی و ارزش‌های بومی محتوایی مختلفی در آن به چشم می‌خورد. از جنبه روش‌شناختی، نحوه آموزش الفبا در این کتاب یک نوآوری کامل است که در هیچ یک از کتاب‌ها و مجموعه‌های آموزش الفبا و کتاب‌های زبان‌آموزی و مرجع نظریه ارتباطی، سابقه نداشته است. علت این امر شرایط ویژه زبان‌آموزان ایرانی است که از سن سیزده سالگی آموختن زبان انگلیسی را آغاز می‌کنند که از این نظر همتایی برای آن در بین کشورهای دیگر یافت نمی‌شود. اکثر نسخه‌های موسوم به روش آوایی آموزش الفبا^۹ برای سنین زیر ده سال تنظیم و توصیه گردیده‌اند؛ حال آن‌که فراگیران ایرانی در دوره نوجوانی می‌بایست الفبای زبان انگلیسی را بیاموزند؛ در نتیجه باید به اقتضات سنی ایشان توجه کافی شود و نمی‌توان از روش‌های کودکانه آموزش الفبا برای این منظور استفاده کرد. مؤلفان کتاب به شیوه‌ای تلفیقی از هر دو رویکرد قالب موسوم به آوایی و تمام واژگانی^{۱۰} بهره برده و کوشیده‌اند آموزش الفبا به صورتی غیرمستقیم، اما مستمر به گونه‌ای در سراسر درس جریان داشته باشد که با روح رویکرد ارتباطی در تعارض قرار نگیرد و بخش آموزش الفبا با سایر قسمت‌های کتاب امتزاج بیابد. این رویکرد منحصر به فرد با استفاده از تکنیک‌ها و واژه‌هایی کاملاً بومی از گرت‌برداری صرف از روش‌های وارداتی و ترجمه‌ای پیشین فاصله می‌گیرد و الگویی جدید ارائه می‌کند که باید منتظر بازخوردها و برآیندهای آن در مرحله تدریس عملی بود.

در بخش توجه به ارزش‌های مذهبی و ملی هم کتاب نکات قابل توجهی دارد. برای مثال، توجه به ارزش‌های والایی مانند مفهوم «شهادت» در کتاب به گونه‌ای است که این مفهوم جزئی از برنامه درسی کتاب قرار گرفته است. برای نمونه در درس یک کتاب که به صحبت درباره اسامی افراد اختصاص دارد. برخی از شهدای کشور به گونه‌ای مناسب و دارای توجه محتوایی معرفی گردیده‌اند. مناسبت‌های مذهبی و میهنی هم از جمله نیمه شعبان، سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، روز دانش‌آموز و موارد مشابه با منطقی مناسب در کتاب معرفی گردیده‌اند.

از آن‌جا که در این سطح دانش‌آموز بیشتر با محیط بلافصل خود در ارتباط است و هنوز با فضای بین‌المللی ارتباط چندانی ندارد از استفاده از اسامی و عناصر فرهنگ‌مدار غربی اجتناب و طرح این گونه موارد به سال‌های بعد و انهاد شده است.

۳. تأکید بر مهارت‌های عمومی در دوره متوسطه اول

در کتاب مورد بررسی هر چهار مهارت عمومی در سطح مقدماتی مورد توجه قرار گرفته، اما به مهارت‌های گوش دادن و صحبت کردن توجه بیشتری شده است. برخلاف مجموعه کتاب‌های قبلی که مهارت‌های شنیداری و گفتاری در آن‌ها غایب بود در این کتاب مهارت‌های صحبت کردن و گوش

دادن، اساس کار قرار گرفته و از توجه بیش از حد به ساختارهای دستوری یا واژگانی که در زندگی روزمره کاربردی ندارند اجتناب شده است. استفاده از لوح فشرده و پخش صدا در کلاس همزمان با تدریس درس توسط معلم از دیگر ویژگی‌هایی به‌شمار می‌رود که نشانگر توجه مؤلفان به همه حوزه‌های چهارگانه آموزش زبان است.

● ۴. توجه به رویکرد «ارتباطی فعال خودباورانه»

در کتاب مورد اشاره، نقش دانش آموز در فرایند تدریس نقشی است فعال و با اعتماد به نفس کافی به همراه خودباوری فرهنگی، اسلامی - ایرانی در نظر گرفته شده که می‌بایست بتواند محتوای آموزش داده شده در هر درس را در تمرین‌ها و فعالیت‌های تعریف شده در کتاب کار را تولید و در فرایندی ارتباطی و تعاملی ایفای نقش کند.

شیوه ارزشیابی کتاب هم به‌گونه‌ای تعریف شده است که این موضوع را تقویت می‌کند؛ به‌عنوان مثال در درس‌های مروری، که نقش جمع‌بندی و آزمودن میزان مهارت دانش‌آموزان در روند ارزشیابی مستمر را ایفا می‌کنند، تمرکز اصلی بر ایجاد ارتباط و شکل گرفتن توانایی تولید در دانش‌آموزان است. به‌عنوان نمونه به این بخش از درس مروری شماره دو توجه فرمایید که در آن انتظارات کتاب از دانش‌آموز بیان گردیده است:

Check if

A. you can say your age,

I am

B. you can ask your friend's age,

How

C. you can say your birth month,

My birthday is

D. and you can ask your friend's birth month.

When's

به عبارت دیگر آنچه برای مؤلفان کتاب مهم بوده است ایجاد توانش ارتباطی و نه به‌خاطر سپاری صرف مجموعه‌ای از ساختارها و واژگان بوده است.

● ۵. سازمان‌دهی محتوا در سطوح آغازین آموزش، پیرامون موضوعات بومی و نیازهای یادگیرنده

چون بهداشت و سلامت، زندگی روزمره، محیط اطراف و ارزش‌ها و فرهنگ جامعه و توجه به عنصر جذابیت محتوا:

با توجه به آنچه در مورد شیوه تنظیم دروس در بند یک گفته شد به نظر می‌رسد در این زمینه هم

کتاب موردنظر اهداف برنامه‌دستی را به‌طور نسبی مد نظر داشته است و شیوه تنظیم مطالب کتاب از موضوعات کاملاً ملموس و بومی مانند خانه، کلاس درس و علاقه‌مندی‌های دانش‌آموز و مواردی از این دست انتخاب شده است. نقشه کلی کتاب که در برگیرنده محتوای اصلی آن می‌باشد در پیوست شماره یک مقاله قابل مشاهده و بررسی است.

■ نتیجه‌گیری و پیشنهاد

بررسی شکلی و محتوایی کتاب جدید زبان انگلیسی نشان‌دهنده آن است که در این کتاب به شکل معناداری به اهداف مورد نظر در حوزه یادگیری زبان‌های خارجی برنامه‌دستی ملی توجه و شالوده‌های تحقق این اهداف در کتاب موجود پی‌ریزی شده است؛ اما آنچه ضروری و حائز اهمیت‌تر از محتوای این کتاب و بسته آموزشی است توجه به آموزش صحیح آن است؛ چرا که اگر رویکرد ارتباطی فعال و خودباورانه مورد توجه برنامه و کتاب، به خوبی توسط دبیران گرامی به مرحله اجرا در نیاید فرایند تحول آموزش زبان‌های خارجی ابتر و بی‌نتیجه خواهد ماند.

از این روی توجه به برگزاری آموزش‌های ضمن خدمت دبیران این درس و حمایت علمی ایشان در طول دوران گذار رویکرد پیشین به رویکرد ارتباطی جدید بسیار ضروری است. خوشبختانه مجموعه حاضر شامل کتاب راهنمای معلم مفصلی است که تکنیک‌های آموزش بخش‌های مختلف کتاب را به معلمان آموزش می‌دهد، اگرچه نمی‌تواند نیاز به برگزاری دوره‌های آموزشی ضمن خدمت دبیران را مرتفع سازد.

بی‌شک تحول در آموزش هر یک از حوزه‌های آموزشی که می‌بایست در چارچوب تحول بنیادین آموزش و پرورش انجام پذیرد بدون حمایت همه جانبه بخش‌های ذینفع و صاحب نفوذ ممکن نیست؛ این موضوع در حوزه آموزش زبان‌های خارجی که نقش بخش خصوصی نیز در سیاست‌گذاری و اجرای دوره‌های گوناگون آموزش‌های آزاد در آن بسیار پررنگ است اهمیت و برجستگی بیشتری می‌یابد و ضروری است سیاست‌گذاری‌های کلان آموزش زبان‌های خارجی کشور توسط نهادهای مربوطه تعیین و ابلاغ گردند.

منابع

- حسینی، محمد. (۱۳۸۹). نقد الگوی هدف‌گذاری سند برنامه‌دستی ملی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه مطالعات برنامه‌دستی ایران*، ۵(۱۸)، ۸۹-۱۱۸
- وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۸). سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی در افق چشم‌انداز. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش
- عنانی سراب، محمدرضا. (۱۳۸۹). راهنمای برنامه‌دستی زبان‌های خارجی دوره متوسطه: فرصت‌ها و چالش‌های تولید و اجرای برنامه. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، ۹(۳)، ۱۷۲-۲۰۱
- کیانی، غلامرضا؛ نویدینیا، حسین و مؤمنیان، محمد. (۱۳۹۰). نگاهی دوباره به رویکرد برنامه‌دستی ملی نسبت به آموزش زبان‌های خارجی. (نقد و بررسی طرح ملی) *فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*، ۲(۲)، ۱۸۵-۲۰۹
- مهر محمدی، محمود. (۱۳۸۹). نقدی و نظری بر نگاه‌ست سوم سند برنامه‌دستی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه مطالعات برنامه‌دستی ایران*، ۵(۱۸)، ۸-۳۱
- Foroozandeh, E. (2011). History of High School English Course Books in Iran: 1318-1389 (1939-2010). *Roshd Foreign Language Teaching Journal*, 26(1), 57-69.
- Kiyani, G. R., Mirhosseini, A. & Navidinia, H. (2011). Foreign Language Education Policies in Iran: Pivotal Macro Considerations. *Journal of English Language Teaching and Learning*, 53(222), 49-70

پی‌نوشت‌ها

1. Direct Method (DM)	6. Prospect1
2. Reading Method (RM)	7. Communicative Language Teaching (CLT)
3. Graded English	8. Theme
4. Audio - Lingual Method (ALT)	9. Phonics
5. Situational Language Teaching (SLT)	10. Whole word

پیوست شماره یک:

فهرست مطالب کتاب زبان انگلیسی پایه اول دوره متوسطه اول

Map of English Book 7

Welcome			
Lesson	Themes and Functions	Sounds and Letters	Key Language
1	My Name Introducing yourself Greeting	Aa Mm Kk	Vocabulary: name (first name, last name), Mr. , Mrs., Miss Expressions: What's your name? My name is/ I am Hello, Hi, Good morning/afternoon How are you (today)? Fine/Great, thanks. How do you spell?
2	My Classmates Asking someone's name Introducing others	Ee Bb Pp	Vocabulary: boy, girl, man, woman, friend, classmate Expressions: Who's that (boy)? He's my (friend) This is my (friend) Nice to meet you. Nice to meet you, too. Sorry, what's your (last) name again? Can you help me, please? I can't spell
Review 1			
3	My Age Talking about your age Talking about dates	Ii Tt Nn	Vocabulary: age, birthday, months of the year, numbers 1 to 31 Expressions: It's my birthday (today). Happy birthday,! How old are you? I'm years old. When's your birthday? (It's) in (Bahman). What does mean?

Lesson	Themes and Functions	Sounds and Letters	Key Language
4	My Family Talking about your family	Uu Ss Gg	Vocabulary: family, mother, father, sister, brother, uncle, aunt, job, mechanic, doctor, nurse, housewife, teacher, dentist, numbers 1 to 100 Expressions: How old is your (father)? He's years old. What's your father's job? He's a (mechanic). Can you write it for me, please?
Review 2			
5	My Appearance Talking about appearance	Ll Dd Rr	Vocabulary: tall, short, young, old, suit, shirt, jacket, trousers, manteau, scarf, chador, shoes, gloves, black, white, red, blue, yellow, green, brown, grey, orange, pink, wear Expressions: Who is (Mr. Davari)? He's the (tall man). / He's the (old man). He's wearing (a grey suit). Which one is (Ladan)? She's wearing (white shoes). What's in English?
6	My House Talking about where people are Talking about what people are doing	Ff Vv Ww	Vocabulary: house, room, bedroom, living room, kitchen, garage, office, cook, wash, watch, play, read, study, work Expressions: Where are you/they? I'm/They're in the (kitchen). Where's he/she? (He's/She's) in his/her room. Is he/she in the (garage)? Yes, he/she is. / No, he/she isn't. What are you/they doing? I'm/They're (cooking lunch). What is he/she doing? He/She is (studying). Pardon? Can you say that again?

Review 3			
Lesson	Themes and Functions	Sounds and Letters	Key Language
7	My Address Talking about your address/ phone number Telling the time	Oo Hh Xx Yy	Vocabulary: address, home, street, (tele) phone, number, mobile, call, go, visit, time, a. m. , p. m. , o'clock Expressions: What's (your) address? Where do (you) live? (5, Enghelab Street). What's (your/Mina's) telephone number? What's (your) home/office/mobile number? (It's) (433-7891). What time is it? What time (is) (he) going? (at/around 5 o'clock/a. m. /p. m.). (7:30 in the evening). I'm not sure. / I don't know. / I don't understand.
8	My Favorite Food Talking about your favorite food Making suggestions	Cc Jj Zz Qq	Vocabulary: food, drink, hungry, thirsty, favorite, bread, rice, kebab, chicken, salad, fruit, juice, dates, cake, milk, tea, water, jelly, quince, coconut, zucchini Expressions: What's (your) favorite food/drink? What do you like to eat/drink? I'd like some (cakes and milk). I am/feel hungry/thirsty. Let's have/take something to eat/drink. How about some (cakes and milk)? How do you say in English?
Review 4			
Photo Dictionary			

اثر بخشی الگوی تفکر انتقادی پاول بر گرایش به تفکر انتقادی و مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان با توجه به نقش تعدیلی سبک‌های تفکر واگرا و همگرا

■ تورج هاشمی*
■ منصور بیرامی**
■ رحیم بدری***
■ میر محمود میرنسب****
■ مرتضی رضویان شاد*****

چکیده:

هدف پژوهش حاضر بررسی اثر بخشی الگوی تفکر انتقادی پاول بر گرایش به تفکر انتقادی و مهارت‌های زندگی با توجه به نقش تعدیلی سبک‌های تفکر همگرا و واگرا بود. به این منظور به شیوه هدفمند و غربالگری با استفاده از پرسش‌نامه کلب از بین ۴۴۰ دانش‌آموز، ۱۲۰ نفر انتخاب و در چهار گروه ۳۰ نفری به صورت تصادفی، دو گروه آزمایش و کنترل (همگرا- واگرا) جایگزین شدند. پرسش‌نامه تفکر انتقادی کالیفرنیا و مهارت‌های زندگی به‌عنوان پیش‌آزمون توسط گروه‌ها تکمیل شد. برای گروه آزمایش طی ۱۰ جلسه مهارت‌های زندگی (همدلی، روابط بین‌فردی، مقابله با هیجانات، تفکر انتقادی خلاق، حل مسئله، خودآگاهی هیجانی، تصمیم‌گیری، ارتباط مؤثر و مقابله با استرس) با الگوی پاول و برای گروه‌های کنترل با روش سخنرانی آموزش داده شد. سپس از گروه‌ها پس از آزمون به عمل آمد و داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج نشان داد: استفاده از متغیر تعدیل‌کننده موجب می‌شود که:

۱. گروه همگرای آزمایش در عمل منظم، گرایش به موقعیت حل مسئله و تحلیلی بودن؛ و گروه واگرای آزمایش در حقیقت‌جویی و کنجکاوی بالاترین نمرات را به دست آورند؛ و ۲. گروه همگرای آزمایش در تصمیم‌گیری و ارتباط مؤثر؛ و گروه واگرای آزمایش در همدلی، تفکر انتقادی و خلاق بالاترین نمره را کسب کنند. نتیجه: سبک‌های تفکر (واگرا- همگرا) قادرند اثرات آموزش تفکر انتقادی بر گرایش به تفکر انتقادی و مهارت‌های زندگی را تعدیل کنند.

الگوی تفکر انتقادی پاول، گرایش به تفکر انتقادی، مهارت‌های زندگی و سبک‌های تفکر
همگرا و واگرا.

کلید واژه‌ها:

□ تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۶/۱۶ □ تاریخ شروع بررسی: ۹۲/۶/۳۱ □ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۲/۱۸

*عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز..... Tourajhashemi@yahoo.com
**عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز..... Dr.Bayrpmi@yahoo.com
***عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز..... Badri_rahim@yahoo.com
****عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز..... mirmasab@2002 yahoo.com
*****دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی دانشگاه تبریز..... shekofekam@yahoo.com